

Matti Tainio

Parallel Worlds. Art and Sport in Contemporary Culture (Aalto ARTS Books 2015)

Abstrakti

Tutkimus kartoittaa taiteen ja urheilun yhteyksiä useista näkökulmista käyttäen monitieteistä lähestymistapaa. Perinteisen tutkimusosuuden lisäksi siihen liittyy kolme taideprojektia. Tutkimuksen tuloksena esitetään perusteltu näkemys taiteen ja urheilun samankaltaisesta roolista nykykulttuurissa sekä syitä tämän näkemyksen etuihin.

Arkisessa katsannossa taide ja kulttuuri näyttävät toisilleen vastakkaisilta kulttuurisilta käytännöiltä, mutta valitsemalla sopiva näkökulma voidaan taiteen ja urheilun yhtenäisyyksiä tarkastella. Pinnallisten erilaisuuksien eliminoimiseksi taidetta ja urheilua tarkastellaan tutkimuksessa kulttuuristen käytäntöjen tasolla. Taiteen ja urheilun käytäntöjä tarkastellaan monesta suunnasta mm. kulttuurihistorian, sosiaalisen rakenteen ja estetiikan tarjoamien näkökulmien kautta. Erityisen tarkastelun kohteena on taiteilijan ja urheilijan subjektiivinen näkökulma taiteen ja urheilun käytäntöihin. Taideprojektit tarjoavat vielä uudenlaisen näkökulman taiteen ja urheilun suhteeseen.

Kun kulttuurisia käytäntöjä tai järjestelmiä tarkastellaan tämän päivän näkökulmasta nykyinen käsityksemme niistä vaikuttaa käsityksemme niiden historiallisesta olemuksesta, jolloin käytännöt näyttävät esiintyvän samankaltaisina ja kantavan samankaltaisia merkityksiä kautta historian. Tarkempi selvitys osoittaa, että nykyiset kulttuuriset käytännöt, meidän käsityksemme mukaiset taide ja urheilu mukaan lukien, ovat löytäneet muotonsa vasta modernin eurooppalaisen kulttuurin kehityksen myötä.

Tutkimuksen perusta luodaan soveltamalla kulttuurisen käytännön käsitettä taiteen ja urheilun historialliseen kehitykseen kohti niiden nykyaikaista olomuotoa. Historiallinen analyysi näyttää, että on ollut varhaisia käytäntöjä, joiden tulokset ovat muistuttaneet taideteoksia tai urheilusuorituksia, mutta jotka käytäntöjen ja järjestelmien tasolla ovat poikenneet huomattavasti meidän taide- ja urheilukäsityksistämme. Myös käytäntöihin liitetyt merkitykset ovat poikenneet nykyisistä taiteeseen ja urheiluun liitetyistä merkityksistä. Taiteen ja urheilun nykyiset käytännöt saivat muotonsa modernin eurooppalaisen kulttuurin hahmottuessa. Taide ja sen keskeiset käsitteet: idea erillisestä taideteoksesta sekä erityisestä, käsityöläisestä poikkeavasta, taiteilijasta, estetiikan ja taidekritiikin avainkäsitteet muotoutuivat ja vakiintuivat 1700-luvun alusta 1800-luvun puoleenväliin kestäneen jakson aikana. Samaan aikaan sijoittuu myös urheilun keskeisten käytäntöjen synty: vakiintuneet säännöt, tarkasti määritellyt kilpailut, käsitykset reilusta kilpailusta ja ennätyksistä sekä urheiluareenat ja urheilun tukijärjestelmät saivat muotonsa 1800-luvun loppuun mennessä. Meidän käsityksemme taiteesta ja urheilusta perustuu tähän kehitykseen, vaikka molemmat käytännöt ovat muuttuneet noista ajoista, erityisesti 1900-luvun loppupuolella.

Historiallisten yhtymäkohtien lisäksi taiteen ja urheilun sosiaalinen rakenne on samankaltainen: molemmat järjestelmät muodostavat oman, osittain itsenäisen, maailmansa muun kulttuurin sisällä. Taiteen ja urheilun maailmoissa on kehittynyt

oma sisäinen säännöstö, joka ei ole yhteneväinen arkielämää ohjaavien sääntöjen kanssa. Tämän lisäksi käytäntöjä yhdistää samanlainen roolijako: toiminnan keskiössä ovat taiteilijat ja urheilijat, joiden teoksia ja esityksiä yleisö seuraa. Taiteen ja urheilun sisäiset käytännöt ja rituaalit vahvistavat tätä jakoa.

Esteettinen linkki taiteen ja urheilun välille löytyy kahdesta suunnasta. Ensinnäkin olen yhdistänyt ne esteettisen kokemuksen käsitettä käyttäen ja toiseksi nykyinen käsitys estetiikasta yleensä aistimelliseen havaitsemiseen liittyvänä tutkimustraditiona puhtaan taidefilosofian sijasta mahdollistaa esteettisen ajattelun kohdistamisen kaikenlaisille elämänalueille. Lisäksi tarkastelen urheilun estetiikan keskeisiä kysymyksiä, kuten myös viimeaikaisia ajatuksia yhteyksistä taiteen ja urheilun välillä.

Tutkimukseen liittyvät taideprojektit liittyvät jo vakiintuneeseen taiteellisen tutkimuksen traditioon, tarkastelemalla ja kommentoimalla tutkimuksen aihetta taiteen keinoin. Varsinaisten taideteosten merkitys tutkimukselle on pieni, taideprojektien merkitys tutkimukselle on tullut projektien julkista esittämistä edeltävästä taiteellisesta työstä ja sen tarjoamasta mahdollisuudesta pohtia taiteen ja urheilun yhteyksiä ilman akateemiselle tutkimukselle ominaista kurinalaisuutta seuraten taiteellisen työn toisenlaisia laatuvaatimuksia. Taiteellisen työn lisäksi olen käyttänyt kestävyysjuoksuharrastustani apuna urheilukokemusten luonteen jäsentämiseen.

Taidetta ja urheilua yhdistävien linkkien analyysin jälkeen, niiden nykyistä suhdetta tarkastellaan. Useat toisiinsa kietoutuneet muutokset erottavat nykyisen näkemyksen taiteesta ja urheilusta aikaisemmasta leimallisen modernista käsityksestä. Tämän päivän taiteessa fyysinen taideteos ei ole samalla tavalla merkityksellinen kuin muutama vuosikymmen sitten. Taiteen painopiste on siirtynyt esineiden tuottamisesta taiteellisiin prosesseihin ja niiden tuottamiin kokemuksiin. Myös urheilu on muuttunut: aiemmin kilpailukeskeisen urheilun keskeiset käsitteet, mitattavat saavutukset ja kirjattavat ennätykset, ovat saaneet uuden muodon. Nykyinen valtavirran harrastajaurheilija on kiinnostunut enemmän kilpailusta itsensä kanssa, omien ennätystensä rikkomisesta kuin kanssaurheilijan voittamisesta.

Lisäksi, sekä taide että urheilu ovat siirtyneet lähemmäksi arjen kokemuksia. Taiteessa tämä on näkyvässä sekä taideteoksissa että taiteellisissa prosesseissa: taideteokset eivät välttämättä poikkea arkiesineistä ja taiteellinen työ on etsinyt muotoja, joissa toiminta tapahtuu taiteen ulkopuolisessa maailmassa. Urheilun siirtyminen kohti arkea on tapahtunut hieman erilaisessa muodossa: urheilun kentän laajeneminen on tapahtunut kilpaurheilun ulkopuolisella vapaa-ajan liikunnan alueella, jolloin urheilun painopiste on siirtynyt kilpakentiltä lähemmäs arkielämää.

Myös osallistumisen painottaminen erottaa tämän päivän taiteen ja urheilun niiden alkuperäisistä käytännöistä. Tässäkin taiteen ja urheilun muutokset poikkeavat hieman toisistaan. Taiteessa yleisön osallistuminen on useimmiten riippuvaista taiteen ammattilaisen valinnoista. Toisinaan yleisön osallistumien teokseen on hyvinkin ohjattua ja toisinaan teos muodostaa kokeilulle avoimen pelikentän. Urheilussa osallistuminen tapahtuu pääosin ruohonjuuritason harrastajaurheilun kautta, jolloin kukaan osallistujista ei ole ammattilainen. Lisäksi monissa uusissa nuorisokulttuurin

liepeillä syntyneissä urheilulajeissa raja "oikeiden urheilijoiden" ja harrastajien välillä on huomattavasti vähäisempi kuin perinteisessä kilpaurheilussa.

Muutos urheilun ja taiteen käytännöissä on jossain määrin näkyvissä vakiintuneiden käytäntöjen sisällä, mutta suurimmat muutokset tapahtuvat käytäntöjen raja-alueilla: taidetta lähestyvissä luovissa käytännöissä ja vaihtoehtoisissa ruumiillisissa aktiviteeteissa. Nämä raja-alueiden käytännöt lainaavat piirteitä vakiintuneilta taiteen ja urheilun käytännöiltä ja muokkaavat niitä omien päämääriensä käyttöön.

Viimeaikainen kehitys taiteen ja urheilun käytännöissä on johtanut tilanteeseen, jossa yhteydet ja kohtaamisen mahdollisuudet taiteen ja urheilun välillä ovat suuremmat kuin aikaisemmin. Vaikka yhteyksiä voidaan löytää taiteen ja urheilun historiallisesta kehityksestä, viimeaikainen kehitys on johtanut tilanteeseen, jossa syyt luoda uusia yhteyksiä taiteen ja urheilun välille ovat painavammat kuin aikaisemmin.

Nykykulttuuri suosii toisistaan poikkeavien kulttuuristen käytäntöjen sekoittamista ja kannustaa hyödyntämään uusien yhdistelmien avaamia näkökulmia alkuperäisten käytäntöjen kehittämiseen. Aikaisemmin selkeärajaiset taiteen ja urheilun käytännöt ovat nyt jatkuvassa liikkeessä. Kulttuuristen käytäntöjen uusi ja monitulkintainen tilanne epäselviksi muuttuneine rajoineen luo uuden aktiivisen kentän, missä taiteen kaltaiset ja urheilusta johdetut uudet aktiviteetit voivat kehittyä.